2024/2143

9.8.2024.

KOMISIJAS IETEIKUMS (ES) 2024/2143

(2024. gada 29. jūlijs),

ar ko nosaka vadlīnijas Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2023/1791 3. panta interpretācijai attiecībā uz principu "energoefektivitāte pirmajā vietā"

(izziņots ar dokumenta numuru C(2024) 5284)

EIROPAS KOMISIJA,

ņemot vērā Līgumu par Eiropas Savienības darbību un jo īpaši tā 292. pantu,

tā kā:

(1) Ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2012/27/ES ([1]) tika ieviesta prasība līdz 2030. gadam Savienības līmenī sasniegt energoefektivitātes pamatmērķrādītāju, kas ir enerģijas ietaupījums vismaz 32,5 % apmērā.

(2) 2023. gada 13. septembrī tika pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2023/1791 ([2]). Ar to Direktīva 2012/27/ES tika pārstrādāta: daži tās noteikumi tika atstāti nemainīti, bet vienlaikus tika ieviestas dažas jaunas prasības. Konkrētāk, tika ievērojami paaugstināts 2030. gadam izvirzīto ieceru vērienīgums energoefektivitātes ziņā, citastarp saistībā ar principu "energoefektivitāte pirmajā vietā".

(3) Princips "energoefektivitāte pirmajā vietā" ir definēts Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (ES) 2018/1999 ([3]), un tas ir ES Energosistēmas integrācijas stratēģijas ([4]) pamatā. Direktīva (ES) 2023/1791 šo principu nostiprina un pirmo reizi paredz nosacījumus tā praktiskai piemērošanai.

(4) Lai panāktu vēlamo ietekmi, princips "energoefektivitāte pirmajā vietā" valstu, reģionālajiem, vietējiem un nozaru lēmumu pieņēmējiem ir konsekventi jāpiemēro visos tajos attiecīgajos scenārijos un rīcībpolitikas, plānošanas un nozīmīgu investīciju lēmumos, proti, lēmumos par liela mēroga investīcijām, kur katra projekta vērtība pārsniedz 100 000 000 EUR vai transporta infrastruktūras projektu gadījumā – 175 000 000 EUR, kuri ietekmē energopatēriņu vai energoapgādi. Tāpēc šis princips ir jāpiemēro gan enerģētikas, gan neenerģētikas sektoros.

(5) Tomēr dalībvalstis šā principa piemērošanu varētu paplašināt, piemēram, pazeminot minētās robežvērtības vai konkrētiem sektoriem un projektu veidiem nosakot zemākas robežvērtības, ja tās uzskata, ka pretējā gadījumā attiecībā uz šiem sektoriem un projektu veidiem paliktu neizmantots būtisks energoefektivitātes potenciāls.

(6) Principa pienācīgai piemērošanai ir nepieciešams izmantot pareizu izmaksu un ieguvumu analīzes metodiku, kurā ņemts vērā plašāks ekonomiskās, sociālās un vidiskās ietekmes kopums, radīt labvēlīgus apstākļus energoefektīviem risinājumiem un nodrošināt pienācīgu principa piemērošanas uzraudzību; šajā nolūkā jānosaka struktūra vai struktūras, kas katrā dalībvalstī atbildēs par šādu uzraudzību. Lai stimulētu energoefektivitātes pasākumu

([1]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/27/ES (2012. gada 25. oktobris) par energoefektivitāti, ar ko groza Direktīvas 2009/125/EK un 2010/30/ES un atceļ Direktīvas 2004/8/EK un 2006/32/EK (OV L 315, 14.11.2012., 1. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2012/27/oj).

([2]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2023/1791 (2023. gada 13. septembris) par energoefektivitāti un ar ko groza Regulu (ES) 2023/955 (OV L 231, 20.9.2023., 1. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2023/1791/oj).

([3]) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2018/1999 (2018. gada 11. decembris) par enerģētikas savienības un rīcības klimata politikas jomā pārvaldību un ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (EK) Nr. 663/2009 un (EK) Nr. 715/2009, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 94/22/EK, 98/70/EK, 2009/31/EK, 2009/73/EK, 2010/31/ES, 2012/27/ES un 2013/30/ES, Padomes Direktīvas 2009/119/EK un (ES) 2015/652 un atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 525/2013 (OV L 328, 21.12.2018., 1. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2018/1999/oj).

([4]) Noteikta Komisijas paziņojumā Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Klimatneitrālas ekonomikas dzinējspēks: ES Energosistēmas integrācijas stratēģija", COM(2020) 299 final.

izmantošanu, būtu sistemātiski jāizstrādā un jāizmanto izmaksu un ieguvumu analīzes metodikas, tām būtu jābalstās uz visjaunāko informāciju par enerģijas cenām un tajās būtu jāietver cenu pieauguma scenāriji, piemēram, saistībā ar Savienības emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas (ES ETS) piemērošanu un paplašināšanu saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2003/87/EK ([5]).

(7) Rīcībpolitikas mērķu sasniegšanā prioritāte būtu piešķirama pieprasījuma puses elastībai un risinājumiem, kas ir izmaksu ziņā lietderīgāki par investīcijām energoapgādes infrastruktūrā. Būtu jānovērtē ietekme uz enerģētisko nabadzību. Piemērojot principu "energoefektivitāte pirmajā vietā", dalībvalstīm būtu jāņem vērā ieguvumi, ko varētu sniegt pieprasījuma puses elastība, un attiecīgā gadījumā, cenšoties palielināt integrētās energosistēmas efektivitāti, gan centralizētā, gan decentralizētā līmenī jāapsver pieprasījumreakcija, enerģijas uzkrāšana un viedie risinājumi.

(8) Dalībvalstis pēc saviem ieskatiem var izvēlēties savas valsts apstākļiem piemērotāko veidu, kā transponēt un īstenot prasības attiecībā uz energopakalpojumiem. Šajā sakarā būtu ieteicams attiecīgos Direktīvas (ES) 2023/1791 noteikumus interpretēt konsekventi, jo tas veicinātu saskaņotu izpratni par Direktīvu (ES) 2023/1791 visās dalībvalstīs, tām gatavojot transponēšanas pasākumus,

(9) Komisijas Ieteikumā (ES) 2021/1749 ([6]), jo īpaši tā pielikumā, ir iekļautas attiecīgas vadlīnijas un piemēri principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" īstenošanai lēmumu pieņemšanā enerģētikas nozarē un ārpus tās,

IR PIEŅĒMUSI ŠO IETEIKUMU.

1. Transponējot Direktīvas (ES) 2023/1791 3. pantu savos tiesību aktos, dalībvalstīm būtu jāievēro šā ieteikuma pielikumā sniegtās skaidrojošās vadlīnijas.

Briselē, 2024. gada 29. jūlijā

Komisijas vārdā –
Komisijas locekle
Kadri SIMSON

([5]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2003/87/EK (2003. gada 13. oktobris), ar kuru nosaka sistēmu siltumnīcas efektu izraisošo gāzu emisijas kvotu tirdzniecībai Kopienā un groza Padomes Direktīvu 96/61/EK (OV L 275, 25.10.2003., 32. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2003/87/oj).

([6]) Komisijas Ieteikums (ES) 2021/1749 (2021. gada 28. septembris) par principu "energoefektivitāte pirmajā vietā": no principiem pie prakses – Vadlīnijas un piemēri principa ieviešanai lēmumu pieņemšanā enerģētikas nozarē un ārpus tās (OV L 350, 4.10.2021., 9. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/reco/2021/1749/oj).

PIELIKUMS

1. **IEVADS**

Šīs vadlīnijas dalībvalstīm sniedz norādījumus par to, kā interpretēt Direktīvas (ES) 2023/1791 3. pantu, to transponējot valsts tiesību aktos. Tomēr juridiski saistoša Savienības tiesību aktu interpretācija ir Eiropas Savienības Tiesas ekskluzīvā kompetencē.

Direktīvas (ES) 2023/1791 3. pantā noteikts, ka dalībvalstīm ir jānodrošina energoefektivitātes risinājumu novērtēšana plānošanas, rīcībpolitikas un nozīmīgu investīciju lēmumu pieņemšanā gan enerģētikas, gan neenerģētikas sektoros. Minētajā pantā noteikts arī, ka ir jāizveido uzraudzības mehānismi, jāveicina izmaksu un ieguvumu metodikas un jānovērš šķēršļi principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" īstenošanai. Energoefektivitātes risinājumiem nebūtu jāaprobežojas tikai ar enerģijas galapatēriņa ietaupījumu, bet jāietver arī pieprasījuma puses resursi (pieprasījumreakcija, enerģijas uzkrāšana, viedie risinājumi) un enerģijas efektīva pārveide, pārvade un sadale. Tiek sagaidīts, ka dalībvalstis, transponējot Direktīvu 2023/1791, principu "energoefektivitāte pirmajā vietā" ietvers savos lēmumu pieņemšanas un atļauju piešķiršanas procesos un piemēros to visos attiecīgajos turpmākajos plānošanas, rīcībpolitikas un nozīmīgu investīciju lēmumos.

2. **TIESISKAIS UN POLITIKAS KONTEKSTS**

Regulas (ES) 2018/1999 2. panta 18) punktā definētā principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" pamatā ir pieņēmums, ka stratēģiskas investīcijas energoefektivitātē var izmaksefektīvi samazināt pieprasījumu, tādējādi samazinot vajadzību pēc papildu enerģijas ražošanas un infrastruktūras un ar to saistītās izmaksas.

Kā norādīts Direktīvas (ES) 2023/1791 preambulas 15. apsvērumā, princips "energoefektivitāte pirmajā vietā" ir *"vispārējs princips, un to vajadzētu ievērot visos sektoros (..). Nosakot jaunus noteikumus attiecībā uz piegādes pusi un citām rīcībpolitikas jomām, energoefektivitātes risinājumi rīcībpolitikas, plānošanas un investīciju lēmumos būtu jāapsver kā pirmais variants."*

Ieteikumā (ES) 2021/1749, kam ir saistība ar Direktīvas (ES) 2023/1791 3. pantu, ir izklāstīti konkrēti rīki un darbības, lai palīdzētu dalībvalstīm īstenot principu "energoefektivitāte pirmajā vietā". Direktīvas (ES) 2023/1791 3. panta 3. punktā dalībvalstis tiek mudinātas ņemt vērā minēto ieteikumu.

3. pants ir saistīts ar Direktīvas (ES) 2023/1791 7. pantu, kurā noteikts, ka dalībvalstīm jānodrošina, lai līgumslēdzējas iestādes un līgumslēdzēji, slēdzot publiskos līgumus un koncesijas līgumus par vērtību, kas vienāda ar vai lielāka par robežvērtībām, kuras noteiktas Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2014/23/ES ([1]) 8. pantā, Direktīvas 2014/24/ES ([2]) 4. pantā un Direktīvas 2014/25/ES ([3]) 15. pantā, piemērotu principu "energoefektivitāte pirmajā vietā".

3. pants ir arī savstarpēji saistīts ar Direktīvas (ES) 2023/1791 27. pantu, saskaņā ar kuru dalībvalstīm jānodrošina, ka gāzes un elektroenerģijas pārvades un sadales sistēmu operatori principu "energoefektivitāte pirmajā vietā" piemēro savos tīkla plānošanas, tīkla attīstīšanas un investīciju lēmumos. 27. pantā arī noteikts, ka valstu enerģētikas regulatīvajām iestādēm, veicot Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā 2009/73/EK ([4]) un (ES) 2019/944 ([5]) paredzētos regulatīvos uzdevumus, princips "energoefektivitāte pirmajā vietā" jāpiemēro, pieņemot lēmumus par gāzes un elektroenerģijas infrastruktūras darbību, tajā skaitā lēmumus par tīkla tarifiem.

([1]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/23/ES (2014. gada 26. februāris) par koncesijas līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanu (OV L 94, 28.3.2014., 1. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2014/23/oj).

([2]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/24/ES (2014. gada 26. februāris) par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK (OV L 94, 28.3.2014., 65. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2014/24/oj).

([3]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/25/ES (2014. gada 26. februāris) par iepirkumu, ko īsteno subjekti, kuri darbojas ūdensapgādes, enerģētikas, transporta un pasta pakalpojumu nozarēs, un ar ko atceļ Direktīvu 2004/17/EK (OV L 94, 28.3.2014., 243. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2014/25/oj).

([4]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/73/EK (2009. gada 13. jūlijs) par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par Direktīvas 2003/55/EK atcelšanu (OV L 211, 14.8.2009., 94. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2009/73/oj).

([5]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/944 (2019. gada 5. jūnijs) par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz elektroenerģijas iekšējo tirgu un ar ko groza Direktīvu 2012/27/ES (OV L 158, 14.6.2019., 125. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2019/944/oj).

3. ŠAJĀS VADLĪNIJĀS UN DIREKTĪVAS (ES) 2023/1791 3. PANTĀ IZMANTOTIE TERMINI UN JĒDZIENI

3.1. Atšķirība starp plānošanas, rīcībpolitikas un nozīmīgu investīciju lēmumiem

Ne Direktīvā (ES) 2023/1791, ne Ieteikumā (ES) 2021/1749 plānošanas, rīcībpolitikas un nozīmīgu investīciju lēmumi nav skaidri nošķirti. Turpmāk sniegtie paskaidrojumi ir balstīti uz Komisijas dienestu apsvērumiem, un tie ir tikai orientējoši. 1. tabulā ir apkopoti plānošanas, politikas un svarīgu investīciju lēmumu raksturīgās iezīmes.

1. tabula

Plānošanas, rīcībpolitikas un nozīmīgu investīciju lēmumu salīdzinājums

Lēmuma veids	Apraksts	Piemēri	Galvenais apsvērums
Plānošanas lēmumi	Augsta līmeņa stratēģiskas izvēles attiecībā uz energosistēmām un neenerģētikas sektoriem; to uzmanības centrā ir tendences, iespējamība un enerģētikas risinājumu izvērtēšana.	Publiskā plānošana: Regulas (ES) 2018/1999 3. pantā minētie integrētie nacionālie enerģētikas un klimata plāni ([1]); tīkla attīstības desmit gadu plāni; transporta valsts plānošana; ilgtspējīgas pilsētu mobilitātes plāni; Regulas (ES) 2023/1791 25. panta 6. punktā minētie vietējie siltumapgādes un aukstumapgādes plāni. Privātā plānošana: stratēģiska uzņēmējdarbības plānošana; nekustamā īpašuma plānošana; transportlīdzekļu parka plānošana.	Ne vienmēr ietver konkrētas finansiālas saistības attiecībā uz projektiem.
Rīcībpolitiski lēmumi	Tādu rīcībpolitiku izstrāde, pārskatīšana un īstenošana, kurām ir būtiska ietekme uz enerģijas patēriņu, un valsts, reģionālā un vietējā līmeņa pārvaldes iestāžu noteikumu izstrāde, pārskatīšana un īstenošana.	Finansēšanas shēmas; enerģijas tirgus modelis un regulējums: standarti un normas; enerģijas un CO_2 nodokļi; informatīvi un izpratnes veicināšanas pasākumi.	Nodrošināt, ka esošās un jaunās rīcībpolitikas atbilst principam "energoefektivitāte pirmajā vietā".
Nozīmīgu investīciju lēmumi	Apņemšanās īstenot konkrētus, atsevišķus projektus ar konkrētām finansiālām sekām.	Tīkla infrastruktūra; elektroenerģijas pārvades starpsavienotāja līnija; liela mēroga atkrastes vējparks; ūdeņraža ražošanas jaudas, liela mēroga enerģijas uzkrāšana, ēku attīstības projekts, jauna vai paplašināta gaisa transporta infrastruktūra, jaunas automaģistrāles.	Konkrēti projekti ar piešķirtiem finanšu resursiem.

([1]) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2018/1999 (2018. gada 11. decembris) par enerģētikas savienības un rīcības klimata politikas jomā pārvaldību un ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (EK) Nr. 663/2009 un (EK) Nr. 715/2009, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 94/22/EK, 98/70/EK, 2009/31/EK, 2009/73/EK, 2010/31/ES, 2012/27/ES un 2013/30/ES, Padomes Direktīvas 2009/119/EK un (ES) 2015/652 un atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 525/2013 (OV L 328, 21.12.2018., 1. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2018/1999/oj).

3.2. **Izdevumi, uz kuriem attiecas nozīmīgu investīciju lēmumi**

Nozīmīgs investīciju lēmums attiecībā uz fizisku aktīvu neatkarīgi no tā, vai tas ir saistīts ar energosistēmām vai neenerģētikas sektoriem, ietver kapitālizdevumus (*CAPEX*). Tie ietver izmaksas, kas saistītas ar fizisku aktīvu iegādi vai modernizāciju, piemēram, iekārtu vai aprīkojuma iegādi, zemes iegādi, un infrastruktūras izbūves vai uzstādīšanas izmaksas. Tie varētu ietvert arī projektēšanas un inženiertehniskās izmaksas, atļauju un sākotnējās apmācības izmaksas saistībā ar jaunā aprīkojuma vai infrastruktūras ekspluatāciju. Tās ir sākotnējās izmaksas, kas nodrošina vērtību ilgākā laika posmā.

Šādās sākotnējās investīcijās nav iekļauti pamatdarbības izdevumi (*OPEX*), kas ir produkta, darījumdarbības vai sistēmas ekspluatācijas pastāvīgās izmaksas. Infrastruktūras projekta kontekstā *OPEX* ietvertu enerģijas izmaksas, regulāro apkopi un remontu, personāla izmaksas un citus izdevumus, kas saistīti ar infrastruktūras ikdienas ekspluatāciju. Tās parasti neņem vērā sākotnējā investīciju lēmumā, jo tās ir regulāras, bieži vien mainīgas izmaksas, kas rodas aktīva faktiskajā ekspluatācijā, kad tas ir uzstādīts un tiek izmantots.

Direktīvā (ES) 2023/1791 nav specificēts, vai, nosakot investīciju lēmuma nozīmīgumu, ir jāņem vērā *CAPEX* un/vai *OPEX*. Tādējādi būtu jāņem vērā visi attiecīgie izdevumi – neatkarīgi no tā, vai tie ir *CAPEX*, *OPEX* vai jebkāda cita veida izdevumi.

3.3. **Pa posmiem īstenojami infrastruktūras projekti nozīmīgu investīciju lēmumu kontekstā**

Pa posmiem īstenojami infrastruktūras projekti, piemēram, vējparku vai automaģistrāļu būvniecība, būtu jāuzskata par vienu investīciju lēmumu, un, lai noteiktu, vai projekts pārsniedz Direktīvas (ES) 2023/1791 3. panta 1. punktā noteiktās nozīmīgu investīciju robežvērtības, būtu jāņem vērā visu komponentu kopējie *CAPEX*.

Piemēram, lai gan katra vējturbīna vējparkā varētu patstāvīgi ražot un piegādāt elektroenerģiju, viss vējparka projekts ir viens investīciju lēmums. Tāpat arī automaģistrāles būvniecības daudzgadu projekts investīciju novērtēšanas vajadzībām būtu jāaplūko kopumā neatkarīgi no tā, vai atsevišķi tā posmi var tikt ekspluatēti neatkarīgi.

3.4. **Neenerģētikas sektori**

Neenerģētikas sektori ir tās ekonomikas jomas, kas primāri nav vērstas uz enerģijas ražošanu, pārvadi, sadali vai pārdošanu. Lai gan šie sektori savā darbībā patērē enerģiju un ir atkarīgi no tās, to galvenā funkcija nav vērsta uz enerģijas ražošanu vai piegādi. Direktīvas (ES) 2023/1791 3. panta 1. punktā ir sniegts neizsmeļošs neenerģētikas sektoru piemēru saraksts, kas ietver ēku, transporta, ūdens, informācijas un komunikācijas tehnoloģiju, lauksaimniecības un finanšu sektoru.

Saskaņā ar *Eurostat* enerģijas bilances metodiku ([6]) par neenerģētikas sektoriem varētu uzskatīt sektorus, kas iesaistīti enerģijas galapatēriņā (*Eurostat* kods FC_E). Šādi sektori ietver rūpniecības sektoru (FC_IND_E), transporta sektoru (FC_TRA_E) un citus sektorus (FC_OTH_E), piemēram, komercpakalpojumus un sabiedriskos pakalpojumus, mājsaimniecības, lauksaimniecību un mežsaimniecību, kā arī zivsaimniecību. Tāpēc 3. panta 1. punktā minēto indikatīvo sarakstu varētu arī saskaņot ar *Eurostat* enerģijas galapatēriņa sektoriem vai valsts enerģijas galapatēriņa sektoru grupējumu.

4. **PIENĀKUMI SASKAŅĀ AR 3. PANTU**

4.1. **Kādus energoefektivitātes risinājumus novērtēt?**

Par energoefektivitātes risinājumiem varētu uzskatīt tehnoloģijas, procesus un praksi, kas laika gaitā samazina vai maina enerģijas daudzumu, kas vajadzīgs, lai nodrošinātu tādu pašu veiktspējas, pakalpojuma vai preču līmeni. No Regulas (ES) 2018/1999 2. panta 18) punkta saistībā ar Direktīvas (ES) 2023/1791 3. panta 1. punktu izriet, ka šādi risinājumi varētu ietvert:

a) **enerģijas galapatēriņa ietaupījumu**, piemēram, bet ne tikai, izmantojot izolāciju un citus ēku energotaupības uzlabojumus, modālo pārvirzi, degvielas patēriņa ziņā ekonomiskus transportlīdzekļus, energoekonomiskas iekārtas un ierīces, efektīvas motorsistēmas un siltuma atgūšanu;

([6]) Eiropas Komisija, *Energy balance guide, Methodology guide for the construction of energy balances & Operational guide for the energy balance builder tool*, 2019. gads.

b) **pieprasījuma puses resursus un sistēmas elastību**, kas varētu ietvert tādus elementus kā pieprasījumreakcija, enerģijas uzkrāšana (tostarp akumulatori un siltumenerģijas uzkrāšana) un viedie risinājumi (piemēram, viedie skaitītāji, viedie termostati);

c) **efektīvu enerģijas pārveidi, pārvadi un sadali**, iekļaujot tādas pieejas kā tīkla zudumu samazināšana, viedo tīklu izvēršana un efektīva centralizētā siltumapgāde un aukstumapgāde.

Direktīvas 3. panta 1. punktā noteikts, ka dalībvalstīm ir jānodrošina, ka plānošanas, rīcībpolitikas un nozīmīgu investīciju lēmumu pieņemšanā tiek novērtēti energoefektivitātes risinājumi, ja tie ir pieejami un var apmierināt to pašu konkrēto vajadzību vai rīcībpolitikas mērķi. Dalībvalstis, piemēram, varētu regulāri atjaunināt pētījumus par enerģijas ietaupījuma potenciālu un plānotājiem un investoriem darīt pieejamus aktualizētus energoefektivitātes risinājumu katalogus. Turpmākajās tabulās ir sniegti daži piemēri par iespējamām alternatīvām vai papildinošiem risinājumiem papildu infrastruktūras attīstības plāniem attiecīgi energosistēmās (2. tabula) un neenerģētikas sektoros (3. tabula). Šie saraksti nav izsmeļoši.

2. tabula

Alternatīvu piemēri energosistēmā, piemērojot principu "energoefektivitāte pirmajā vietā"

Sektors	Plāni papildu infrastruktūras attīstībai	Iespējamas alternatīvas / papildinoši risinājumi
Elektroenerģija	— ražošana (tradicionālās un atjaunīgās enerģijas elektrostacijas, koģenerācijas stacijas) — pārvade un sadale (augstsprieguma pārvades līnijas, apakšstacijas, starpsavienotāji, transformatori u. c.) — uzkrāšana (hidroakumulācija, akumulatoru baterijas u. c.)	— pieprasījuma puses elastība/pieprasījumreakcija (piemēram, elektrotransportlīdzekļu pieprasījuma pārvaldība, reaģējoša/divvirzienu uzlāde, elastīgi siltumsūkņi, enerģijas tarifi atkarībā no lietošanas laika un pakalpojumi pieprasījumreakcijas agregēšanai) — viedo tīklu tehnoloģijas, citastarp progresīva uzskaites infrastruktūra — enerģijas galapatēriņa ietaupījums (piemēram, energoefektīvas iekārtas un ierīces, apgaismojums)
Gāze	— ražošana (gāzes lauki, atkrastes platformas, slānekļa gāzes ieguves vietas, ūdeņraža infrastruktūra) — pārvade un sadale (cauruļvadi, kompresoru stacijas, starpsavienotāji) — krātuves (pazemes gāzes krātuves, sašķidrinātās dabasgāzes termināļi)	— enerģijas galapatēriņa ietaupījums (piemēram, ēku izolācija) — siltumapgādes sistēmu un transporta veidu elektrifikācija (kam raksturīgi ieguvumi saistībā ar sistēmas efektivitāti) — tīkla zudumu samazinājums
Siltumenerģija	— ražošana (tradicionālie katli, krāsnis, koģenerācija) — tīkli (caurules, siltummaiņi, sūkņi, apakšstacijas) — uzkrāšana (siltumenerģijas uzkrāšana, fāžu pārejas materiāli u. c.)	— enerģijas galapatēriņa ietaupījums (piemēram, ēku izolācija) — sistēmas integrācija un sistēmas efektivitāte (piemēram, elektroenerģijas pārvēršana siltumenerģijā) — atjaunīgie energoresursi (piemēram, siltumsūkņi, ģeotermālā enerģija, saules siltumenerģija) — atlikumsiltuma atgūšana — atjaunīgo energoresursu centralizētā siltumapgāde

3. tabula

Alternatīvu piemēri neenerģētikas sektoros, piemērojot principu "energoefektivitāte pirmajā vietā"

Neenerģētikas sektors	Plāni papildu infrastruktūras attīstībai	Iespējamas alternatīvas / papildinoši risinājumi
Ēkas	— plaša mēroga būvniecība (piemēram, komercēkas, dzīvojamo ēku kompleksi, tādas sabiedriskās ēkas kā skolas), kas ietver lēmumus par siltumapgādes, ventilācijas un gaisa kondicionēšanas sistēmām	— esošu ēku energorenovācija — pieejamu (neizmantotu) ēku kartēšana pirms jaunas būvniecības — energoefektīva būvniecība (citastarp gandrīz nulles enerģijas ēkas, bezemisiju ēkas) — ēku automatizācijas un vadības sistēmas (piemēram, viedie termostati, klātbūtnes sensori) — efektīvas apkures sistēmas (piemēram, siltumsūkņi, centralizētā siltumapgāde) — pasīvās dzesēšanas risinājumi (piemēram, saules gaismas aizēnošana, termiskā masa, nakts dzesēšana, dabiskā ventilācija un apgaismojums) — energoefektīvs apgaismojums un ierīces — atjaunīgās enerģijas integrācija (piemēram, fotoelementu enerģija, saules siltumenerģija) — enerģijas patēriņa paradumu maiņas rosināšana — viedas uzlādes sistēmas
Transports	— galvenās transporta infrastruktūras (piemēram, automaģistrāles, dzelzceļi, lidostas, ostas un jūras infrastruktūra)	— sabiedriskais transports (piemēram, pilsētas un piepilsētas sabiedriskā transporta sistēmas, starppilsētu dzelzceļa savienojumi, autobusu parki) — veloinfrastruktūra un gājēju infrastruktūra (piemēram, velojoslas, velosipēdu koplietošanas sistēmas) — kravu konsolidācija — mobilitātes pārvaldība (piemēram, automobiļu koplietošanas programmas, transportlīdzekļu lielāka aizpildījuma veicināšana) — atbalsts multimodālam (kombinētam) transportam — pasākumi, kas veicina energoefektīvu transporta veidu plašāku izmantošanu — autoparka elektrifikācija — elektrotransportlīdzekļu uzlādes infrastruktūra

Rūpniecība	— jaunu rūpniecisku objektu būvniecība — jaunu degvielu un enerģiju patērējošu procesu izmantošana	— rūpniecības sektora efektīvas integrācijas un klasteru veidošanas vietējā līmenī veicināšana — elastīga darbība, izmantojot pieprasījumreakciju un pašpatēriņu — atlikumsiltuma un atlikumaukstuma atkalizmantošana — elektrifikācija un energodegvielu izmantošana tā, lai to nenāktos nožēlot
Ūdens	— ūdensapgāde (piemēram, atsāļošanas iekārtas) — notekūdeņu attīrīšanas stacijas — ūdens sadales tīkli (piemēram, caurules, sūkņu stacijas)	— ūdens taupīšana (piemēram, ūdensefektīva lauksaimniecības prakse) — energoefektīvi sūkņi, motori un attīrīšanas iekārtas — tīkla zudumu samazināšana — viedie ūdensapgādes tīkli un spiediena pārvaldības sistēmas — lietusūdens un saimniecības notekūdeņu ("pelēko ūdeņu") izmantošana ēkās
IKT	— datu centri (piemēram, enerģijas izmantošana datošanai, dzesēšanai) — telekomunikāciju infrastruktūra (piemēram, platjoslas tīkli, mobilās sistēmas)	— energoefektīva datu centra konstrukcija un darbība (citastarp atlikumsiltuma atgūšana) — energoefektīvas tīklošanas iekārtas — viedtīklu tehnoloģijas un digitāli risinājumi energopārvaldībai
Lauksaimniecība	— apūdeņošanas sistēmas (piemēram, virsmas sprinkleri) — lauksaimniecības mašīnas un aprīkojums (piemēram, kombaini, traktori) — siltumnīcas, vertikālās saimniecības	— kultūraugu izvēles pielāgošana vietējam klimatam, ņemot vērā klimata pārmaiņas — lauksaimniecības prakse, kas ierobežo vajadzību pēc mašīnām un aprīkojuma (piemēram, permakultūra) — energoefektīva apūdeņošana (piemēram, ar saules enerģiju darbināmi sūkņi) — precīzā lauksaimniecība (piemēram, GPS vadītas mašīnas) — atjaunīgās enerģijas izmantošana (piemēram, solārā žāvēšana, saules enerģijas paneļi)

4.2. **Kā novērtēt energoefektivitātes risinājumus?**

Energoefektivitātes risinājumu novērtēšana rīcībpolitikas, plānošanas vai nozīmīgu investīciju lēmumos nozīmē, ka šādi risinājumi būtu jāapsver un jāizvērtē lēmumu pieņemšanas procesā. Energoefektivitātes risinājumu novērtēšanai izmantojot izmaksu un ieguvumu analīzi, tā varētu ietvert:

a) **tehnisko analīzi**: potenciālo energoefektivitātes risinājumu tehniskās īstenojamības, snieguma un īstenošanas prasību apzināšana un izvērtēšana. Šajā posmā varētu apsvērt enerģijas taupīšanas vai slodzes maiņas potenciālu, savietojamību ar esošajām sistēmām, tehnoloģiskās prasības un iespējamos ierobežojumus vai riskus;

b) **finanšu analīzi**: investīcijas izvērtēšana no lēmuma pieņēmēja viedokļa, koncentrējoties uz tiešajām finanšu izmaksām un ieguvumiem un vērtēšanai izmantojot tirgus cenas un iekļaujot pārvedumu maksājumus, piemēram, nodokļus un subsīdijas. Piemērotā diskonta likme atspoguļo investora kapitāla alternatīvās izmaksas. Var apsvērt arī plašākus iekšējus ieguvumus ([7]), piemēram, lielāku darbaspēka produktivitāti pēc biroju ēku modernizācijas, lai gan privātiem lēmumu pieņēmējiem tos bieži vien ir grūti izteikt skaitļos un monetizēt;

c) **ekonomisko analīzi**: raudzīšanās no sabiedrības skatpunkta, aptverot visas ekonomiskās izmaksas un plašākus ieguvumus, ko energoefektivitātes risinājums sniedz visai sabiedrībai kopumā, vērtēšanā izmantojot ekonomikas vai ēnu cenas un neietverot pārvedumu maksājumus. Piemērotā diskonta likme atspoguļo sabiedrības laikā balstīto izvēli attiecībā uz naudu un parasti ir zemāka nekā finanšu analīzē. Šajā pieejā tiek ņemti vērā arī plašāki ārējie ieguvumi, citastarp ietekme uz vidi, veselību un cita veida ietekme uz sabiedrību, kas neatspoguļojas finanšu analīzē ([8]). Svarīgi ir tas, ka saskaņā ar Direktīvas (ES) 2023/1791 3. panta 5. punkta b) apakšpunktu analīzē būtu jāņem vērā arī ietekme uz enerģētisko nabadzību. Piemēram, tajā varētu iekļaut īpašu novērtējumu par izmaksām un ieguvumiem neaizsargātām mājsaimniecībām un mājsaimniecībām ar zemiem ienākumiem.

Ekonomiskā analīze ir īpaši svarīga publisko iestāžu lēmumu pieņemšanas procesam un to lomai sabiedrības interešu ievērošanā, ņemot vērā to rīcības plašāko ietekmi uz sabiedrību.

Privāti subjekti, piemēram, uzņēmumi un nevalstiskās organizācijas, parasti papildina savus lēmumus ar finanšu analīzi, kas atspoguļo to finanšu intereses, ja vien papildu izmaksas sabiedrībai netiek segtas no publiskā finansējuma. Varētu apsvērt plašākus ārējos ieguvumus (piemēram, ietekmi uz gaisa kvalitāti), taču tie bieži vien ir sekundāri apsvērumi, kas, iespējams, tiek ņemti vērā tādu iemeslu dēļ kā korporatīvā sociālā atbildība. Tāpēc dalībvalstis varētu mudināt privātus subjektus to lēmumu pieņemšanas procesos līdztekus finansiāliem apsvērumiem ņemt vērā arī sociālos ieguvumus, šajā nolūkā piedāvājot publisko atbalstu un citus pasākumus (sk. arī 4.9. iedaļu).

4.3. Nozīmīgu investīciju lēmumi, kuri pārsniedz vai nesasniedz Direktīvas (ES) 2023/1791 3. panta 1. punktā noteiktās robežvērtības

Saskaņā ar Direktīvas (ES) 2023/1791 3. panta 4. punktu dalībvalstīm ir jānodrošina, ka kompetentās iestādes uzrauga principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" piemērošanu. Kā sīki izklāstīts šo vadlīniju 5. iedaļā, daļai no kompetento iestāžu kompetences būtu jāietver noteikšana, vai investīcijas pārsniedz vai nesasniedz Direktīvas (ES) 2023/1791 3. panta 1. punktā noteiktās robežvērtības.

Attiecībā uz nozīmīgu investīciju lēmumiem, kas pārsniedz robežvērtības (100 miljoni EUR vai 175 miljoni EUR transporta infrastruktūras projektiem), Direktīvas (ES) 2023/1791 3. panta 1. punktā ir skaidri noteikts, ka dalībvalstīm ir jānodrošina energoefektivitātes risinājumu novērtēšana. Sīkāku informāciju skatīt šo vadlīniju 4.2. iedaļā.

Attiecībā uz nozīmīgu investīciju lēmumiem, kas nepārsniedz robežvērtības, Direktīvā (ES) 2023/1791 nav skaidri noteiktas juridiskas prasības novērtēt energoefektivitātes risinājumus. Tomēr dalībvalstis tiek mudinātas to darīt, ja šādu lēmumu rezultātā rodas ievērojams enerģijas patēriņš.

4.4. Kā nodrošināt plašāku ieguvumu pienācīgu novērtējumu?

Saskaņā ar Direktīvas (ES) 2023/1791 3. panta 5. punkta a) apakšpunktu dalībvalstīm ir jāveicina un jādara publiski pieejamas izmaksu un ieguvumu metodikas, kas ļauj pienācīgi novērtēt plašākus ieguvumus no energoefektivitātes risinājumiem.

Plašākus ieguvumus varētu saprast kā tādu energoefektivitātes risinājumu īstenošanas sociālo, vidisko un ekonomisko ietekmi, kuri nerada tūlītējus personīgus finansiālus ieguvumus vai zaudējumus, kas parādās rēķinos par enerģiju.

([7]) Sk. 4.4. iedaļu.
([8]) Sk. 4.4. iedaļu.

Kā izklāstīts 4., 5. un 6. tabulā, sociālās ietekmes piemēri ir uzlabots iekštelpu komforts, enerģētiskās nabadzības mazināšana, īpašuma vērtības paaugstināšana un trokšņa samazināšana. Vidiskie ieguvumi ietver siltumnīcefekta gāzu, gaisa un ūdens piesārņojuma samazināšanu, atkritumu daudzuma un zemes vajadzību samazināšanu, tādējādi palīdzot saglabāt ekosistēmas. Ekonomiskie ieguvumi veicina vietēju darbvietu radīšanu, darbaspēka produktivitātes pieaugumu, lielāku enerģētisko drošību un uzņēmējdarbības inovāciju un konkurētspējas stimulēšanu. Katrs ieguvums uzsver energoefektivitātes pasākumu plašo nozīmi, kas pārsniedz to tiešo finansiālo ietekmi.

Šo plašāko ieguvumu novērtēšana varētu ietvert šādus posmus:

a) **pietiekama tvēruma nodrošināšana**. Līdzsvarotā novērtējumā ir jāņem vērā visi attiecīgie ieguvumi, paturot prātā, ka šādi ieguvumi bieži vien sadalās starp dažādiem sektoriem un aktoriem. Ieguvumus neņemot vērā, novērtējums varētu būt nepilnīgs. Piemēram, ja netiek ņemts vērā ēku modernizācijas rezultātā uzlabotais iekštelpu komforts un novērstas slimības un priekšlaicīgas nāves gadījumi, šo ēku modernizācijas pozitīvie rezultāti tiek novērtēti par zemu;

b) **skaitliska izteikšana fiziskās vienībās**. Ietekme būtu skaitliski jāizsaka fiziskās vienībās, piemēram, gaisa piesārņotāju tonnās, pilnslodzes ekvivalenta darbvietās vai novērstās slimības dienās. Tas nodrošina sākotnēju pamatu dažādu investīciju risinājumu salīdzināšanai;

c) **monetizācija**. Ieteicamā metode ir agregēt plašākus ieguvumus, kas izteikti dažādās fiziskās vienībās. Šis process ir sarežģīts, jo tas ietver vērtības noteikšanu ieguvumiem, kuriem pirmšķietami nav tirgus vērtības. Kā uzskaitīts 4., 5. un 6. tabulā, monetizācijas paņēmieni varētu ietvert tieša tirgus vērtējuma, gatavības maksāt vai gatavības pieņemt pieejas ([9]). Monetizācija pēc būtības ir pretrunīga, ņemot vērā ar to saistīto ētisko sarežģītību, piemēram, novērtējot cilvēku dzīvību, un tā būtu jāveic uzmanīgi, izmantojot stingras metodes;

d) **ietekmes pārklāšanās pārbaude**. Agregācija monetārā izteiksmē varētu izraisīt pārklāšanos. Piemēram, ēku modernizācija uzlabo komfortu telpās. Tas ietekmē cilvēku veselību un produktivitāti, kas galu galā var ietekmēt arī ekonomiskos aspektus, piemēram, izmantojamos ienākumus vai valsts budžetu. Pieļaujot pārklāšanos, ieguvumi tiktu uzskaitīti dubultā un tiktu pārvērtēta neto ietekme. Lai to novērstu, varētu izmantot "vairāku ietekmes ceļu" kartēšanas pieeju, izsekojot visus attiecīgos monetizējamos ieguvumus, to mijiedarbību un beigupunktus ([10]).

Lai atbalstītu šo novērtēšanas procesu, ir izstrādāti dažādi instrumenti un metodes plašāku ieguvumu kvantitatīvai noteikšanai, citastarp pamatprogrammas "Apvārsnis 2020" atbalstītie rīki *COMBI* ([11]), *MICAT* ([12]) un *Odyssee-Mure* ([13]). Sīkāka informācija par kvantitatīvajām metodēm un atbalsta rīkiem atsevišķiem plašākiem ieguvumiem ir atrodama Ieteikuma (ES) 2021/1749 pielikuma 3.7.1. punktā. Attiecībā uz transportu būtu jāizmanto 2019. gada rokasgrāmata par transporta ārējām izmaksām (vai tās turpmākie atjauninājumi) ([14]).

([9]) *H. Pollitt, E. Alexandri, P. Boonekamp, U. Chewpreecha, A. de Rose, R. Drost, L. Estourgie, C. Farahani, D. Funcke, S. Markkanen, G. Moret, C. Rodenburg, F. Suerkemper, S. Tensen, P. Theillard, J. Thema, P. Vethman, F. Vondung* un *M. Voogt*, 2016: *The Macroeconomic and Other Benefits of Energy Efficiency*. Galīgais ziņojums. *T. Mandel, L. Kranzl* un *S. Thomas*, 2022: *Energy Efficiency First and Multiple Impacts: integrating two concepts for decision-making in the EU energy system, ENEFIRST* projekta nodevums D3.4. *F. Suerkemper, F. Vondung, C. Xia-Bauer, J. Teubler, S. Hackspiel, F. Berger, B. Schlomann, W. Eichhammer, F. Wagner, A. DeVita, Z. Vrontisi* un *I. Rogulj*, 2022: *Overall quantification and monetisation concept, MICAT* projekta nodevums 2.1.

([10]) *D. Ürge-Vorsatz, S. T. Herrero, N. K. Dubash* un *F. Lecocq*, 2014: *Measuring the Co-Benefits of Climate Change Mitigation*, 39. gadskārtējais pārskats par vidi un resursiem, 549, 2014.

([11]) *COMBI*: Energoefektivitātes radīto daudzo ieguvumu aprēķināšana un izmantošana Eiropā, https://combi-project.eu/.

([12]) *MICAT*: Daudzējādas ietekmes aprēķināšanas rīks, https://micatool.eu/. *MICATool* var izmantot kā kalkulatoru, kas ļauj izmantot savus datus (ja tādi ir); pretējā gadījumā tiek izmantotas noklusējuma vērtības, kas ir saderīgas ar NEKP un/vai ES tiesību aktiem.

([13]) *ODYSSEE-MURE* https://www.odyssee-mure.eu/data-tools/multiple-benefits-energy-efficiency.html.

([14]) *European Commission, Directorate-General for Mobility and Transport, Essen, H., Fiorello, D., El Beyrouty, K. et al., Handbook on the external costs of transport* – versija 2019 – 1.1, Publikāciju birojs, 2020, https://data.europa.eu/doi/10.2832/51388

Saskaņā ar ES līmeņa izmaksu un ieguvumu analīzes metodiku ([15]), kas paredzēta Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) 2022/869 ([16]) 11. pantā, valstu regulatīvās iestādes varētu noteikt piemērotas metodikas izmaksu un ieguvumu analīzes veikšanai konkrētās jomās. Vajadzības gadījumā šīs metodikas varētu papildināt arī ar vadlīnijām, tādējādi nodrošinot, ka izmaksu un ieguvumu analīze tiek veikta pamatīgi un tiek rūpīgi novērtēti plašākie ieguvumi no energoefektivitātes risinājumiem.

4. tabula

Plašāki sociālie ieguvumi no energoefektivitātes risinājumiem

Ieguvums	Apraksts	Iespējamas kvantitatīvās noteikšanas un monetizācijas pieejas
Iekštelpu komforts	Uzlabota izolācija un uzlabotas siltumapgādes un aukstumapgādes sistēmas varētu padarīt dzīves un darba vidi ērtāku un veicināt labāku veselību.	Apsekojumos balstīti komforta mērījumi, kas, iespējams, monetizēti, izmantojot veselības aprūpes izmaksu ietaupījumus (gatavības maksāt/pieņemt metode) vai produktivitātes pieaugumu (noskaidrotās preferences metode).
Enerģētiskā nabadzība	Energoefektivitātes pasākumu īstenošana varētu palīdzēt mazināt enerģētisko nabadzību, padarot enerģiju cenas ziņā pieejamāku mājsaimniecībām ar zemiem ienākumiem.	Enerģijas rēķinu ietaupījumi, kas atspoguļojas mājsaimniecību izmantojamajos ienākumos (tiešs tirgus vērtējums).
Īpašumu vērtība	Mazāku enerģijas izmaksu, atbilstības valsts standartiem un uzlabota komforta dēļ energoefektīvām ēkām varētu būt augstāka tirgus vērtība.	Īpašumu vērtības izmaiņas, kas, iespējams, monetizētas, izmantojot nekustamā īpašuma tirgus datus (hedoniskā cenas noteikšanas metode).
Troksnis	Energoefektīva ēku konstrukcija un izolācija varētu palīdzēt samazināt troksni gan no ārējiem avotiem, gan iekšējām sistēmām, uzlabojot dzīves un darba apstākļus. Trokšņa emisijas varētu samazināt arī energoefektīvs (elektrisks un ar cilvēka muskuļu spēku darbināms) sauszemes un ūdensceļu transports.	Decibelos izteikts trokšņa samazinājums, kas monetizēts, izmantojot ietekmi uz īpašuma vērtību (hedoniskā cenas noteikšanas metode) vai veselības aprūpes izmaksu ietaupījumus (gatavības maksāt/pieņemt metodes).

5. tabula

Plašāki vidiskie ieguvumi no energoefektivitātes risinājumiem

Ieguvums	Apraksts	Iespējamas kvantitatīvās noteikšanas un monetizācijas pieejas
Siltumnīcefekta gāzes	Energoefektivitātes risinājumi varētu mazināt pieprasījumu pēc enerģijas, kas bieži vien nozīmē siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanos.	CO_2 ekvivalenta tonnās izteikts samazinājums ar potenciālu monetizāciju, izmantojot oglekļa cenas noteikšanu (tiešs tirgus vērtējums).
Gaisa kvalitāte	Enerģijas patēriņa samazināšana varētu palīdzēt ierobežot elektrostaciju un rūpniecisko procesu radīto gaisa piesārņojumu, kas nāktu par labu gan sabiedrības veselībai, gan videi.	Kvantitatīvi izteikta ar piesārņotāju samazinājumu; monetizācija, izmantojot ietekmes uz veselību izmaksas (kaitējuma novēršanas izmaksu metode).

([15]) *ENTSO-G*, 2019: *2nd ENTSOG Methodology for Cost-Benefit Analysis of Gas Infrastructure Projects 2018*. *ENTSO-E*, 2018: *2nd ENTSO-E Guideline for Cost Benefit Analysis of Grid Development Projects*, Brisele, 2018.

([16]) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2022/869 (2022. gada 30. maijs) par Eiropas energoinfrastruktūras pamatnostādnēm un ar ko groza Regulas (EK) Nr. 715/2009, (ES) 2019/942 un (ES) 2019/943 un Direktīvas 2009/73/EK un (ES) 2019/944 un atceļ Regulu (ES) Nr. 347/2013 (OV L 152, 3.6.2022., 45. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2022/869/oj).

Ūdens izmantojums	Energoefektīvas tehnoloģijas un prakse varētu palīdzēt samazināt ūdens patēriņu, jo ūdens bieži vien ir nepieciešams elektroenerģijas ražošanai un enerģijas ražošanas procesos. Tas var samazināt ūdens resursu noslodzi un mazināt konkurenci par ūdens resursiem.	Ietaupītais ūdens tilpums, iespējams, monetizēts, izmantojot ūdens cenas (tiešs tirgus vērtējums).
Atkritumi	Energoefektivitāte varētu palīdzēt samazināt atkritumu rašanos, jo šādā gadījumā enerģijas ražošanai ir vajadzīgs mazāk izejvielu un efektīvāki procesi rada mazāk atkritumu un blakusproduktu.	Atkritumu masas/tilpuma samazinājums, monetizēts, izmantojot atkritumu likvidēšanas vai pārstrādes izmaksas (novērsto izmaksu metode).
Zemes izmantojums	Energoefektivitāte varētu veicināt ekosistēmu aizsardzību, jo mazinātos pieprasījums pēc zemes un resursiem, kas saistīti ar enerģijas ražošanu.	Zemes ietaupījums platības izteiksmē, iespējams, monetizēts, izmantojot zemes vērtību (tiešs tirgus vērtējums) vai ekosistēmu pakalpojumu novērtējumus (gatavības maksāt metode).
Biodaudzveidība	Energoefektivitāte var palīdzēt mazināt biodaudzveidības zudumu, jo enerģijas ražošanai ir vajadzīgs mazāk izejvielu, citastarp mazāk biomasas un jaunmateriālu, kuru ieguve var kaitēt dabai.	Pat ja bioloģiskās daudzveidības zuduma kvantitatīvai noteikšanai jau pastāv rādītāji, nav pilnīgas vienprātības par labākajām metodēm. Tomēr Komisija ir iesaistīta dažādu noderīgu pieeju un datu izstrādē ([1]), ko var izmantot šajā kontekstā. Būtu jāveic vismaz kvalitatīvs novērtējums par spiedienu un ietekmi uz dabu.

([1]) Komisija 2021. gada decembrī pieņēma Ieteikumu par organizāciju vidisko pēdu, kurā ir atsauces uz bioloģisko daudzveidību (27. lpp.). Arī Komisijas Deleģētajā regulā (ES) 2023/2772 (2023. gada 31. jūlijs), ar ko Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2013/34/ES papildina attiecībā uz ilgtspējas ziņu sniegšanas standartiem (OV L, 2023/2772, 22.12.2023., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg_del/2023/2772/oj), sākot ar 133. lpp. ir skarta bioloģiskā daudzveidība. Attiecīgus datus un informāciju par ekosistēmām, to stāvokli un pakalpojumiem sniedz Dabas kapitāla un ekosistēmu pakalpojumu konti (Ekosistēmas konti – dabas devuma ekonomikā un cilvēku labklājībā mērīšana – statistikas skaidrojums (europa.eu)) un Ekosistēmu un to pakalpojumu kartēšanas un novērtēšanas darbs (*MAES*, https://data.jrc.ec.europa.eu/collection/MAES), kā arī Dzīvotņu direktīva un Putnu direktīva.

6. tabula

Plašāki ekonomiskie ieguvumi no energoefektivitātes risinājumiem

Ieguvums	Apraksts	Iespējamas kvantitatīvās noteikšanas un monetizācijas pieejas
Darbvietu radīšana	Investīcijas energoefektivitātē varētu radīt vietējas darbvietas tādās jomās kā būvniecība, ražošana un energopakalpojumi.	Izveidotās darbvietas, monetizētas, izmantojot algu datus (tiešs tirgus vērtējums).
Darbaspēka ražīgums	Energoefektīvas darbavietas varētu radīt labākus darba apstākļus, palielinot darba ņēmēju produktivitāti un apmierinātību ar darbu.	Produktivitātes pieaugums, kas kvantitatīvi izteikts, izmantojot darbības rādītājus, monetizēts, izmantojot algu vai izlaides datus (noskaidrotās preferences metode).
Enerģētiskā drošība	Energoefektivitāte varētu palīdzēt samazināt valsts atkarību no importētiem enerģijas avotiem, uzlabojot valsts enerģētisko drošību.	Enerģijas vienībās izteikts enerģijas ietaupījums, monetizēts, izmantojot enerģijas cenu prognozes (tiešs tirgus vērtējums).
Inovācija un konkurētspēja	Investīcijas energoefektivitātē varētu stimulēt inovāciju tehnoloģiju un uzņēmējdarbības modeļu jomā, palīdzot uzņēmumiem gūt konkurences priekšrocības pasaules tirgos.	Investīcijas ir grūti tieši kvantificēt un monetizēt, bet potenciālie rādītāji ir iesniegto patentu skaits, jaunieviestu ražojumu skaits vai tirgus īpatsvara izmaiņas.

4.5. **Kā principu "energoefektivitāte pirmajā vietā" piemērot publiskajā sektorā, regulētajos sektoros un ārpus tiem?**

Principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" praktiskā piemērošana ir atkarīga no lēmumu pieņemšanas konteksta un iesaistītajiem aktoriem. Lai gan Direktīvā (ES) 2023/1791 ietvertā principa īstenošana ir dalībvalstu kompetencē, attiecīgos lēmumus par plānošanu, rīcībpolitiku un investīcijām pieņem liels skaits aktoru.

Politikas veidotājiem (ministrijām un uzraudzības iestādēm visos pārvaldes līmeņos) būtu jāņem vērā dažādie svarīgi pienākumi, kas tiem ir, īstenojot principu "energoefektivitāte pirmajā vietā", proti,

a) pārskatīt esošās un plānotās rīcībpolitikas, lai noteiktu, vai tās atbilst principam "energoefektivitāte pirmajā vietā", t. i., vai stimuli vai noteikumi rada vienlīdzīgus konkurences apstākļus energoefektivitātes risinājumiem un tradicionālajai energoapgādes infrastruktūrai;

b) izstrādāt tehnoloģiski iekļaujošu enerģijas tirgus regulējumu, t. i., tādu, kurā vērtība tiek piešķirta energoefektivitātes un elastīguma sniegtajiem ieguvumiem;

c) ņemt vērā principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" īstenošanu, kad tiek piešķirtas jebkādas publiskas investīcijas (tostarp tīkla investīcijas) un publiskais finansējumu/atbalsts tirgus dalībniekiem. Ja par šādu investīciju jāpieņem nozīmīgas investīcijas lēmums, t. i., ja investīcijas apjoms pārsniedz 100 miljonu EUR robežvērtību vai 175 miljonu EUR robežvērtību transporta infrastruktūras projektiem, dalībvalstīm ir jānodrošina, ka tiek novērtēti energoefektivitātes risinājumi, citastarp pirms iespējama publiskā atbalsta piešķiršanas;

d) izstrādāt enerģētikas rīcībpolitiku stratēģisko plānošanu, pilnībā ņemot vērā energoefektivitātes risinājumu izmantošanu.

Dalībvalstu ietekme uz dažādiem aktoriem, kuri principu "energoefektivitāte pirmajā vietā" faktiski var īstenot savos lēmumos, ievērojami atšķiras. Galvenais nošķirums ir starp publiskiem/regulētiem aktoriem un tirgus aktoriem (tostarp enerģijas tirgus aktoriem un enerģijas galapatērētājiem, kuri būtu jāuzskata par daļu no "neenerģētikas sektoriem"). Sviras ietekmes tvērums un galvenie instrumenti ir apkopoti 1. attēlā.

Valstij piederošiem vai regulētiem subjektiem valstu iestādes drīkst tieši pieprasīt, lai tie savās darbībās īstenotu principu "energoefektivitāte pirmajā vietā", ja plānošanas un nozīmīgu investīciju lēmumi tām jāpieņem, pamatojoties uz izmaksu un ieguvumu analīzi sabiedrībai. Turklāt tas, ka regulētie subjekti, piemēram, tīklu operatori, īsteno principu "energoefektivitāte pirmajā vietā", nozīmē, ka vienmēr, kad tā ir izmaksefektīva alternatīva tradicionālajām investīcijām tīklā un darbībai un negatīvi neietekmē energosistēmas uzticamību un drošību, tiek izmantota pieprasījuma puses elastība un pieprasījumreakcija ([17]). Tīkla plānošana un ekspluatācija varētu ietvert šādus soļus:

a) piedāvājuma un pieprasījuma tendenču apzināšana: novērtēt enerģētikas tendences (piemēram, siltumapgādes un transporta elektrifikācija, elektrolīzeri, elektroenerģijas ražošana aiz skaitītāja utt.) konkrētā vietā un analizēt esošās infrastruktūras atbilstību patērētāju vēlmēm; pienācīgi ņemt vērā pieprasījuma cenu elastību un gan tiešā (tirgojamā dispečējamā), gan netiešā (cenā balstītā) pieprasījuma elastības potenciālu;

b) pieprasījuma puses un piedāvājuma puses risinājumu novērtēšana: veikt priekšizpēti, lai konstatētu visu risinājumu tehnisko un ekonomisko dzīvotspēju, citastarp pieprasījuma puses risinājumiem (piemēram, elastīgas slodzes iepirkums) līdztekus piedāvājuma pusei (piemēram, jaunas apakšstacijas uzstādīšana), tajā skaitā to attiecīgās izmaksas un plašākos ieguvumus. Valsts regulatīvo iestāžu mandāts parasti ietver patērētāju aizsardzību, un tas ietver viszemāko izmaksu risinājuma īstenošanu, lai pasargātu patērētājus no izmaksām, no kurām ir iespējams izvairīties;

c) uzraudzīt un izvērtēt gan pieprasījuma, gan piedāvājuma puses risinājumu sniegumu, lai apzinātu uzlabojumu iespējas.

Tīkla operatori ir dabiski monopoli, kas atrodas regulatīvā uzraudzībā. Lai izpildītu šo pienākumu, noteikumus tīklu operatoriem varētu reformēt, lai stimulētu investīcijas pieprasījuma puses risinājumos, likvidējot noslieci uz *CAPEX* un ieviešot snieguma mērķrādītājus līdz ar finansiāliem stimuliem. Turklāt tīkla tarifus varētu izstrādāt tā, lai maksājums galvenokārt būtu sasaistīts ar patēriņu, stimulējot patērētājus patērēt mazāk enerģijas.

([17]) Kopumā alternatīvas, kas pazīstamas arī kā *nevadu alternatīvas* ("non-wires alternatives").

Enerģijas tirgus aktori (ražotāji, krātuvju īpašnieki, piegādātāji, agregatori u. c.) uzņēmējdarbības lēmumus pieņem, pamatojoties paši uz savu finanšu analīzi ([18]), bez tiešas regulatīvās uzraudzības. Piemēram, enerģijas piegādātāji pārdod enerģiju patērētājiem. Tie varētu veicināt principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" piemērošanu, izmantojot energoefektivitātes pienākuma shēmas saskaņā ar Direktīvas 2023/1791 9. pantu, ja viņiem ir jāuzlabo lietotāja iekārtas galapatēriņa energoefektivitāte.

Enerģijas galalietotāji (kas uzskatāmi par daļu no "neenerģētikas sektoriem") ir tirgus aktori, kuru ar enerģiju saistītās darbības var virzīt galvenokārt ar cenu un tarifu signāliem un administratīviem noteikumiem, piemēram, noteikumiem par ražojumu, ēku vai zemes izmantošanu. Tie ražo un patērē enerģiju (darbības lēmumi) un investē dažādos enerģijas aktīvos "aiz skaitītāja", tajā skaitā ēkās (investīciju lēmumi). Pārejot uz energotaupības paradumu ievērošanu, investējot tehnoloģijās un praksē, kas saistīta ar dalību pieprasījumreakcijas programmās, ražojot enerģiju no atjaunīgiem energoresursiem un izmantojot uzkrāšanu "aiz skaitītāja" (citastarp elektrotransportlīdzekļos, kas elektroenerģiju spēj ievadīt atpakaļ tīklā), viņi varētu tieši ietekmēt vajadzību pēc piegādes puses infrastruktūras "pirms skaitītāja". Principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" piemērošana enerģijas galapatērētājiem nozīmētu nodrošināt viņiem iedarbīgus stimulus un iespēcinošu vidi, kas tiem ļautu pāriet uz tehnoloģijām un paradumiem, kas samazina enerģijas patēriņu un ievieš pieprasījuma elastību. Šāda iespēcinoša vide ietver ne tikai stimulu nodrošināšanu, bet arī paradumu maiņas un informatīvus instrumentus.

1. attēls

Sviras efekta pakāpes principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" piemērošanai

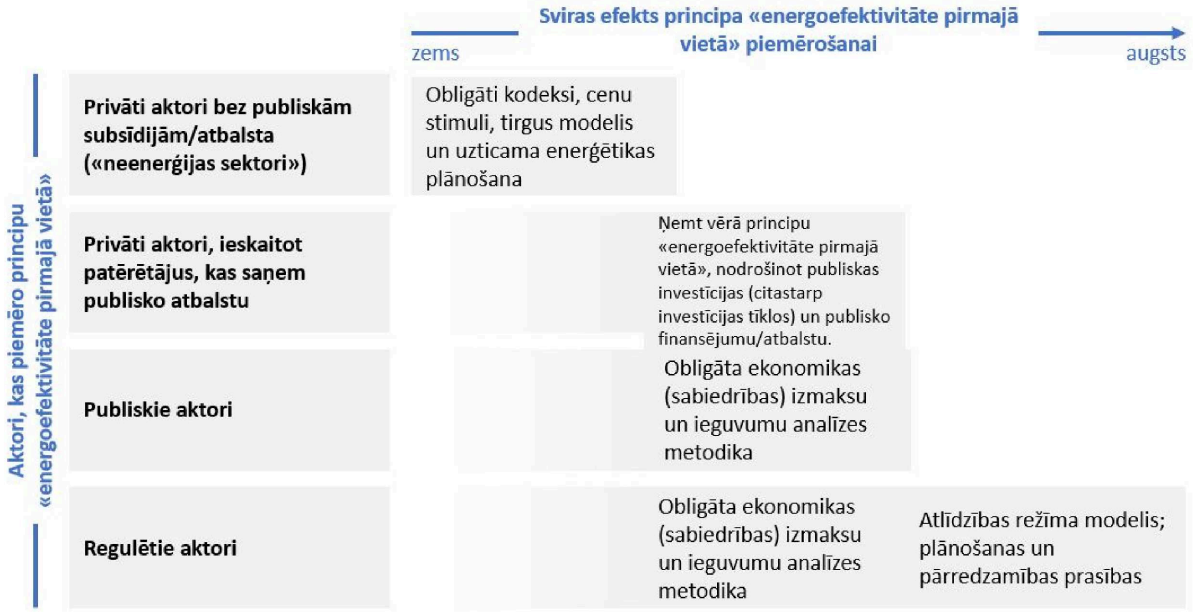

7. tabulā, kuras pamatā ir Ieteikums (ES) 2021/1749, ir ierosināti pasākumi visās rīcībpolitikas jomās, lai atvieglotu principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" piemērošanu.

7. tabula

Rīcībpolitikas jomas un tādu pasākumu piemēri, kuri šajās rīcībpolitikas jomās palīdzētu iespējot principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" piemērošanu

Rīcībpolitikas joma	Pasākumu izvēle
Elektroenerģijas tirgi	— Dinamiska elektroenerģijas cenu noteikšana — Atbalsts viedo iekārtu uzstādīšanai — Laikā diferencēti tīkla tarifi

([18]) Sk. 4.2. iedaļu.

	— Pieprasījumreakcijas un tās agregatoru dalības veicināšana enerģijas tirgos — Viedo uzskaites sistēmu ieviešanas paātrināšana — Inovatīvi regulatīvie stimuli pārvades sistēmu operatoriem un sadales sistēmu operatoriem tīkla attīstībai
Energoapgāde un enerģijas sadale	— Kopīgu piedāvājuma un pieprasījuma scenāriju izstrāde infrastruktūras plānošanai — Prasība reģionālo elektroenerģijas, gāzes vai siltuma tīklu plānošanā izmantot izmaksu un ieguvumu analīzi, lai noteiktu izmaksu ziņā lietderīgākos energoapgādes un pieprasījuma risinājumus — Siltumapgādes un aukstumapgādes integrācija pilsētu, lauku vai rūpniecības teritoriju plānošanā — Atlikumsiltuma atkalizmantošana un tā integrēšana centralizētās siltumapgādes tīklos
Enerģijas pieprasījums (rūpniecība un pakalpojumi)	— Rūpniecisko iekārtu, kurās rodas atlikumsiltums, sasaiste ar iespēju pieslēgt tās vietējiem siltumtīkliem — Minimālie energosnieguma standarti — Prasību ieviešana attiecībā uz pieprasījumreakcijas jaudām — Noteikumu ieviešana par palielinātām nodokļu atlaidēm vai pagaidu atlaidēm
Ēkas	— Ēku renovācijas iekļaušana atjaunīgo energoresursu izsolē — Inovatīvas ēku renovācijas finansēšanas shēmas, citastarp energoefektivitātes hipotēkas — Ēku lokalizācijas atļauju sasaiste ar atjaunīgās enerģijas potenciālu — Energoefektivitātes līgumu izmantošana, lai nodrošinātu garantētus energoefektivitātes ieguvumus — Atgriezeniskās saites sistēmu ieviešana attiecībā uz enerģijas patēriņu, izmantojot viedos skaitītājus un viedierīces
Transports	— Sabiedriskā transporta, riteņbraukšanas un kājāmiešanas stimulēšana — Bezemisiju transportlīdzekļu iegādes un izmantošanas stimulēšana — Kopīgotas mobilitātes veicināšana, kuras rezultātā palielinās transportlīdzekļu aizpildījums — Energoefektivitātes ņemšana vērā, izstrādājot infrastruktūras projektus
Ūdens	— Elektroenerģijas un ūdens infrastruktūras sasaiste, piemēram, sūknējot ūdeni, kad elektroenerģijas pieprasījums ir zems — Biometāna ražošana notekūdeņu attīrīšanas vietās — Procesu kontroles paņēmienu izmantošana visās ūdens sistēmās, lai samazinātu dzesēšanas ūdens apjomu enerģijas ražošanai

Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas	— Tāda datu centru izvietojuma veicināšana, lai tie atrastos tuvu siltumtīkliem — Sistēmas energosnieguma standartu noteikšana — Veicināt enerģijas uzkrāšanu akumulatoru baterijās aiz skaitītāja pieprasījumreakcijai 5G makroobjektos — Informācijas sniegšana patērētājiem par straumēšanas risinājumu enerģijas patēriņa variācijām
Finanšu nozare	— Pilnas aktīvu darbmūža analīzes piemērošana investīcijas enerģijas un oglekļa pēdai, kad tiek novērtēts finansēšanas lēmums — Principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" lietotņu rīku izstrāde, lai palīdzētu izstrādātājiem un projektu īpašniekiem pilnībā novērtēt uzlabotas energoefektivitātes potenciālās iespējas — Zaļo komponentu novērtēšana un izstrāde tradicionālajiem hipotekārajiem aizdevumiem ar energosnieguma novērtējumu

4.6. **Kā nodrošināt principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" piemērošanu nozīmīgu privāto investīciju lēmumos?**

Dalībvalstīm ir jānodrošina energoefektivitātes risinājumu novērtēšana nozīmīgos investīciju lēmumos ([19]). Ja attiecīgais investīciju projekts ir publiskā īpašumā, atbildīgās iestādes, pamatojoties uz analīzi, varētu pieņemt lēmumu, kas maina vai samazina projekta mērogu, lai palielinātu sociālo ieguvumu.

Attiecībā uz investīcijām, kas ir privātā īpašumā, alternatīva rīcība varētu nebūt iespējama vai nebūtu privātā īpašnieka interesēs. Piemēram, ja elektrostacijas operators plāno būvēt jaunu gāzes elektrostaciju, kuras vērtība pārsniedz 100 miljonus EUR, valsts iestādes pirms elektrostacijas būvniecības varētu pieprasīt izmaksu un ieguvumu ekonomisku (sociālu) analīzi. Pat ja šādā izmaksu un ieguvumu analīzē tiktu konstatēts, ka energoefektivitātes risinājumi, piemēram, pieprasījuma puses elastība, ir ekonomiski izdevīgāki nekā elektrostacija, iekārtas operatoram nebūtu finansiāla stimula apturēt savas investīcijas un atteikties no potenciālās peļņas, jo tā uzņēmējdarbības primārais mērķis ir enerģijas ražošana, nevis ietaupījums.

Tāpēc tā vietā, lai ar obligātiem novērtējumiem piemērotu principu "energoefektivitāte pirmajā vietā", nozīmīgu privātu investīciju lēmumi būtu jābalsta uz īpašiem rīcībpolitikas stimuliem, lai veicinātu izmaksefektīvu energoefektivitātes risinājumu pieņemšanu. Direktīvā (ES) 2003/87/EK paredzētā oglekļa cenas noteikšana samazinās šādu investīciju finansiālo atdevi, vienlaikus arī īstenojot nediskriminējošu tirgus piekļuvi pieprasījuma puses elastīgumam enerģijas, balansēšanas un jaudas tirgos un ieviešot laikā diferencētu elektroenerģijas cenu noteikšanu saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2019/943 ([20]), kas palielinās finansiālo atdevi no alternatīvām, pamatojoties uz pieprasījuma puses elastību. Turklāt uzticama enerģētikas vai sektorālā plānošana, piemēram, nacionālie enerģētikas un klimata plāni vai nacionālie transporta plāni, varētu privātiem lēmumu pieņēmējiem nodrošināt informāciju par paredzamajiem rīcībpolitikas satvariem un tirgus apstākļiem.

4.7. **Kā risināt ietekmi uz enerģētisko nabadzību?**

Kā definēts Direktīvas (ES) 2023/1791 2. panta 52) punktā, enerģētiskā nabadzība ir "*mājsaimniecības nespēja piekļūt pamata energopakalpojumiem, ja šādi pakalpojumi nodrošina pamata līmeņus un pienācīgu dzīves un veselības standartu (..), ko izraisījusi vairāku faktoru kombinācija, tostarp vismaz nespēja nodrošināt cenas, nepietiekami izmantojamie ienākumi, lieli enerģijas izdevumi un slikta energoefektivitāte*".

Direktīvas (ES) 2023/1791 preambulas 23. apsvērumā ir uzsvērts, ka labums no principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" piemērošanas būtu jāgūst personām, kurām draud enerģētiskā nabadzība vai kuras dzīvo sociālajos mājokļos. Konkrētāk, veicinot "*izmaksefektīvus energoefektivitātes pasākumus*", kā minēts Regulas (ES) 2018/1999 2. panta 18) punktā, principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" mērķis būtībā ir samazināt izmaksas un palielināt ieguvumus patērētājiem, citastarp tiem, kurus skārusi enerģētiskā nabadzība. Šī pieeja tieši pievēršas strukturālām problēmām, piemēram, neefektīviem mājokļiem, kas veicina enerģētisko nabadzību.

([19]) Sk. 4.2. iedaļu.

([20]) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2019/943 (2019. gada 5. jūnijs) par elektroenerģijas iekšējo tirgu (OV L 158, 14.6.2019., 54. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2019/943/oj).

Saskaņā ar Direktīvas (ES) 2023/1791 24. panta 1. punktu dalībvalstīm ir jāstiprina un jāaizsargā enerģētiskās nabadzības skartie cilvēki. Piemēroti pasākumi varētu būt šādi:

a) veicināt energoefektivitātes risinājumus;

b) par prioritāti noteikt publisko finansējumu neaizsargātiem saņēmējiem;

c) sniegt visaptverošu tehnisko palīdzību un informāciju;

d) izvērst finansējumu un finanšu instrumentus, lai palīdzētu neaizsargātām grupām izmantot investīcijas energoefektivitātē.

4.8. **Kuras iestādes varētu darboties kā uzraudzības subjekti?**

"Subjekts", kas minēts Direktīvas (ES) 2023/1791 3. panta 5. punkta c) apakšpunktā, varētu būt, piemēram, publisks subjekts (valsts regulatīvā iestāde, Enerģētikas ministrija, valdības aģentūra) vai neatkarīgs trešās personas aktors, kam valsts piešķīrusi konkrētas un skaidras pilnvaras šā uzdevuma veikšanai. Būtu svarīgi, lai šim subjektam būtu vajadzīgās transversālās institucionālās pilnvaras visu "attiecīgo subjektu" koordinēšanai, kā minēts minētās direktīvas 3. pantā un Ieteikumā (ES) 2021/1749. Uzraudzībai nevajadzētu aprobežoties tikai ar jaunajiem rīcībpolitikas lēmumiem vai investīcijām, bet ietvert *status quo* novērtējumu attiecībā uz visām attiecīgajām rīcībpolitikām un noteikumiem. Lai gan izvēle katrā valstī, visticamāk, atšķirsies, atkarībā no esošajām iestādēm un to uzdevumiem, daži vispārīgi apsvērumi ir izklāstīti 8. tabulā.

8. tabula

Attiecīgās iestādes 3. panta 4. punkta vajadzībām

Iestāde	Priekšrocības
Valsts regulatīvā iestāde / enerģētikas aģentūra	Galvenā uzmanība vērsta uz enerģētiku (visi kurināmie) un regulējumu; bieži vien uzdots īstenot energoefektivitātes rīcībpolitikas, piemēram, energoefektivitātes pienākuma shēmas; pieredze datu vākšanā un uzraudzībā.
(Enerģētikas) ministrija	Rīcībpolitiku tieša ietekme gan uz enerģijas piedāvājumu, gan pieprasījumu; izveidoti koordinācijas mehānismi ar citām nozaru ministrijām attiecībā uz konkrētiem enerģijas galapatērētājiem (neenerģētikas sektori).
Neatkarīga struktūra	Interešu konflikta neesība, pieejami cilvēkresursi, starpnozaru pieredze.

4.9. **Kā veicināt izmaksu un ieguvumu metodiku piemērošanu?**

Saskaņā ar Direktīvas (ES) 2023/1791 3. panta 5. punkta a) apakšpunktu dalībvalstīm ir jāveicina izmaksu un ieguvumu metodikas, kas ļauj pienācīgi novērtēt plašākus ieguvumus no energoefektivitātes risinājumiem. Iespējamās veicināšanas iniciatīvas varētu ietvert:

a) **visaptverošu vadlīniju izstrādi.** Atsaucoties uz Direktīvas (ES) 2023/1791 3. panta 6. punktā minētajām Komisijas pamatnostādnēm, dalībvalstis varētu izstrādāt vadlīnijas izmaksu un ieguvumu analīzes veikšanai, kurās būtu jāiekļauj plašāki ieguvumi un sabiedrības skatpunkts;

b) **apmācība un spēju veidošana**. Dalībvalstis varētu organizēt mācību programmas un darbseminārus, lai lēmumu pieņēmējiem, piemēram, valsts iestādēm un tīkla operatoriem, sniegtu zināšanas un rīkus izmaksu un ieguvumu analīzēm saskaņā ar principu "energoefektivitāte pirmajā vietā";

c) **izmaksu un ieguvumu analīzes iekļaušana tiesiskajā regulējumā**. Tiesību aktos un rīcībpolitikas norādēs varētu būt noteikta prasība izmantot izmaksu un ieguvumu analīzi lēmumu pieņemšanas procesos, jo īpaši jomās, kas saistītas ar energosistēmām;

d) **neatkarīgu pārraudzības struktūru izveide**. Šādas struktūras varētu pārskatīt izmaksu un ieguvumu analīzes, lai pārliecinātos, ka tās ir veiktas pareizi un ka atbilst principam "energoefektivitāte pirmajā vietā".

5. ZIŅOŠANAS PRASĪBAS SASKAŅĀ AR PIEMĒROJAMO TIESISKO REGULĒJUMU

5.1. Integrēto nacionālo enerģētikas un klimata plānu atjaunināšana

Saskaņā ar Regulas (ES) 2018/1999 3. panta 3. punkta b) apakšpunktu dalībvalstīm savos nacionālajos enerģētikas un klimata plānos (NEKP) ir jāņem vērā piecu enerģētikas savienības dimensiju savstarpējā sasaiste un jo īpaši princips "energoefektivitāte pirmajā vietā".

5.2. Ziņošana par progresu

Saskaņā ar Direktīvas (ES) 2023/1791 3. panta 4. punktu kompetentajām iestādēm ([21]) jāuzrauga principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" piemērošana, ja uz rīcībpolitikas, plānošanas un investīciju lēmumiem attiecas prasības par apstiprināšanu un uzraudzību.

Principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" uzraudzības datu satvars varētu balstīties uz esošajiem monitoringa procesiem un saistītiem datu avotiem, kas ietilpst Direktīvas (ES) 2023/1791, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2010/31/ES ([22]), Direktīvas (ES) 2019/944 un Regulas (ES) 2019/943 darbības jomā.

Konkrētāk, Direktīvas (ES) 2023/1791 3. panta 5. punkta d) apakšpunktā ir noteikts, ka dalībvalstīm savos integrētajos nacionālajos enerģētikas un klimata progresa ziņojumos, ko iesniedz saskaņā ar Regulu (ES) 2018/1999, jāziņo par principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" piemērošanu. Ziņojumā būtu jāiekļauj vismaz divi aspekti.

Pirmkārt, progresa ziņojumos būtu jāiekļauj principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" piemērošanas un ieguvumu novērtējums. Šajā nolūkā dalībvalstis var izmantot Komisijas Īstenošanas regulā (ES) 2022/2299 ([23]) paredzētos monitoringa indikatorus. Principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" uzraudzībai būtisko monitoringa indikatoru piemēri ir atrodami Īstenošanas regulas (ES) 2022/2299 pielikumos, un tie ietver šādus indikatorus:

a) primārās enerģijas patēriņš un enerģijas galapatēriņš – nacionālais devums un indikatīvā trajektorija (IV pielikuma 1. tabula);

b) progress virzībā uz nacionālajiem mērķiem, kas saistīti ar patērētāju līdzdarbošanos energosistēmā (VI pielikuma 6. tabula);

c) atsevišķu energoefektivitātei veltīto rīcībpolitiku un pasākumu vai to grupu pieejamās prognozētās un faktiskās izmaksas un ieguvumi (IX pielikuma 5. tabula);

d) ziņošana par indikatoriem saistībā ar enerģētisko nabadzību (XIX pielikuma 2. tabula).

Otrkārt, progresa ziņojumos būtu jāiekļauj to pasākumu saraksts, kas veikti, lai novērstu šķēršļus principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" īstenošanai, tajā skaitā valsts tiesību aktos. Ieteikuma (ES) 2021/1749 pielikuma 4. iedaļā ir sniegts detalizēts pārskats par pasākumiem principa "energoefektivitāte pirmajā vietā" piemērošanai konkrētos sektoros un rīcībpolitikas jomās, un to neizsmeļošs saraksts ir sniegts šā pielikuma 7. tabulā.

([21]) Sk. 4.8. iedaļu.

([22]) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/31/ES (2010. gada 19. maijs) par ēku energoefektivitāti (OV L 153, 18.6.2010., 13. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2010/31/oj).

([23]) Komisijas Īstenošanas regula (ES) 2022/2299 (2022. gada 15. novembris), ar ko paredz noteikumus par to, kā piemērot Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2018/1999 attiecībā uz integrēto nacionālo enerģētikas un klimata progresa ziņojumu struktūru, formātu, tehniskajiem aspektiem un procesu (OV L 306, 25.11.2022., 1. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2022/2299/oj).